

110 let od počátku organizovaného řepářského hnutí v českých zemích

110 YEARS OF ORGANIZED SUGAR BEET FARMING MOVEMENT IN THE CZECH LANDS

František Čapka – Masarykova univerzita, Brno

Dějiny řepářství mají v českých zemích dvoustoletou tradici. Cukrová řepa byla vyšlechtěna z řepy krmné a řepy cvikly, její pěstování se brzy rozšířilo do většiny evropských států. Od poloviny 19. století náleželo cukrovce v rámci zemědělské výroby v českých zemích zcela výjimečné místo. Pěstovala se především tam, kde pro ni byly příznivé podnební podmínky s delším vegetačním obdobím, protože na rozdíl od obilí nebo brambor vyžaduje cukrovka teplou půdu, středně těžkou, písčito-hlinitou; proto se také většina řepářských oblastí nachází v rovinách nebo v místech mírně vlnitých, s nadmořskou výškou do 350 m, s ročním úhrnem srážek 500–600 mm a s průměrnou roční teplotou 8–9 °C (1, 2).

Vytváření řepářských oblastí v českých zemích

Oblasti pěstování cukrové řepy se v českých zemích formovaly přirozenou cestou souběžně s prohlubující se specializací a intenzifikací zemědělské výroby v 19. a na počátku 20. století. Připomeňme si jen, že zaujímaly v pozdější Československé republice zhruba 18 % z celkové plošné výměry státu, přičemž nepředstavovaly souvislé území, ale skládaly se z různých rozsáhlých oblastí, od sebe teritoriálně oddělených. V českých zemích se pěstovala cukrovka v 69 soudních okresech. Oblasti pěstování cukrovky zaujímaly ze všech zemědělských výrobních odvětví nejúrodnější a současně i nejproduktivnější části (3). Bylo v nich dosahováno nejvyšší intenzity při výrobě zemědělských produktů a také se v nich nejvýrazněji prosazovaly nové poznatky ze zemědělské techniky, agronomie a zootechniky. Pokud se jednalo o ekonomický charakter, byly Čechy v několika ohledech před Moravou (a Slezskem). Na rozdíl od převážně agrárního charakteru řepářských částí Moravy byly v Čechách řepářské regiony územím průmyslově-agrárním se silným zázemím strojírenského průmyslu, hornictví a hutnictví; to vše pak usnadňovalo a urychlovalo v Čechách výstavbu cukrovarů, jejich zabezpečení potřebnými stroji a nářadím. Pokud jde o podíl orné půdy, na níž se pěstovala cukrovka, existovaly mezi řepářskými regiony rozdíly, a to někdy opravdu velké; vyskytovaly se okresy, v nichž tento podíl představoval 5 %, ale i jiné, kde byl 15 % i více (4).

Oblasti pěstování cukrovky v Čechách se nacházely v České nížině a pahorkatině a v Českém středohoří (v roce 1923 šlo o zhruba 1 022 tis. ha, tj. asi 15 % orné půdy, s 43 soudními okresy). Na Moravě byly vytipovány čtyři oblasti: Hornomoravský, Dolnomoravský a Dyjskosvratecký úval a Chřibské pohoří o souhrnné ploše přibližně 596 tis. ha, tj. asi 14,3 %; do moravských oblastí pěstování cukrovky spadalo 26 soudních okresů. Ve Slezsku se pěstovala cukrová řepa v menším rozsahu v 5 soudních okresech (5).

Dlouhodobá statistická šetření prokazují, že pěstování cukrové řepy bylo vždy ekonomicky výhodnější než pěstování jiných plodin; pěstování cukrovky skutečně vítězilo nad jinými zemědělskými komoditami. Cukrovka měla vesměs vysoké hektarové výnosy, v řepářských regionech připadalo nejvíce zemědělského kapitálu na 100 ha zemědělské plochy cukrovky, bylo na ní dosahováno nejvyššího stavu vepřového dobytka ze všech výrobních oblastí a také největšího počtu dojníc na 100 ha zemědělské půdy.

Oblasti pěstování cukrové řepy se na území Čech, Moravy a Slezska stabilizovaly na přelomu 60. a 70. let 19. století v rámci prosazující se specializace a intenzifikace zemědělské výroby v procesu zemědělské revoluce; od 70. let 19. století jednoznačně „vévodily“ řepářství v českých zemích Čechy (okolo 75 % osevu) nad Moravou (23 %) a Slezskem (2 %). Pravidelné dodávky dostatečného množství cukrovky byly hlavním předpokladem úspěšného cukrovarnického podnikání.

Některé problémy související s pěstováním cukrové řepy

Trvalo dlouho, než se rolníci přesvědčili, že pěstování cukrové řepy může být pro ně za určitých podmínek finančně výhodné. Dlouho a trpělivě bylo třeba překonávat mezi rolníky jejich nechuť k pěstování cukrovky a jejich nedůvěru k novým pracovním postupům, vyvracet jim řadu pověr, zvláště v regionech s mimořádně konzervativním myšlením rolníků, jako například na moravské Hané. Romanopisec Jindřich Spáčil barvitě vylíčil tvrdohlavost a neústupnost tamních zemědělců. Podle nich byla práce s řepou bojem na život a na smrt, především pro strašlivou dřinu na řepných polích. Mezi venkovany se šířily pověsti o tom, že i půda sama „se vzbouří“ proti takovým „novotám“, protože řepa ji vysaje do posledního zbytku sil. Strašilo se, že dobytek, nažere-li se řepného chrástu, dostane běhavku, a kravám po požití řepných okrojků zhrubnou vemená. „Hanák“ prostě nechtěl věřit těmto „novotám“. Proti tomu argumentoval snadností při pěstování obilí: „Připravíte půdu, zasejete, a potom si pěkně až do žní hovíte. A řepná cvikla (řepa)? V potu tváře jako zemská havěť musíte lézt po kolenou, když ji přetrháváme. A Hanák na kolenou? Jenom před Pánem Bohem v kostele padá, ale pouze na jedno koleno. Řepná cvikla nutí, abychom klekli na dvě... A teď, drahý pane, prodřel jsem při té řepné cvikle koženice. Pamatujte, Hanáky k té novince nepřinutíte“ (6).

Rolníci museli změnit celý dosavadní způsob hospodaření; přejít od trojhonného zemědělského hospodaření ke střídavým osevním postupům jako jedné z hlavních podmínek rentabilnějšího pěstování cukrovky. Omezovali pěstování lnu a obilí, více pozornosti věnovali hluboké orbě a lepšímu hnojení, což

vyžadovalo značné množství chlévské mrvy; to předpokládalo přechod ke stájovému chovu dobytka. Za tímto účelem dostávali od cukrovarů za přijatelné ceny vyslazené řepné řízky a melasu, což jim umožňovalo rozšiřovat a zintenzivnit chov dobytka. Cukrovka tak představovala nejen výhodnou tržní plodinu, ale poskytovala svými „vedlejšími“ produkty také krmivo pro dobytek.

Práce s pěstováním cukrovky byla však fyzicky velmi namáhavá. Rolníci si však rovněž uvědomovali, že největší příjmy mají právě z prodeje cukrové řepy, a tak nejenže vytrvali při jejím pěstování, ale její výměru stále více rozšiřovali. Počáteční způsob sklizně cukrové řepy nám přiblíží úryvek z paměti písmáka z Mladoboleslavska, který pracoval v té době jako vážný (dozorce u váhy) v cukrovaru: „Začátky byly těžké taky u dobývání řepy. Nikoho nenapadlo, že by se mohla vyorávat. Chodilo se na ni s pařeznicemi. Každíčkou jsme museli vykopnout a motykou šikovně vypáčit, aby vylezla neporušená. To se ví, že člověk byl potom utrmácený tak, že na těle suchá nit nezůstala. S řepou se vyloupla také větší hrouda vazké zeminy, která lpěla na motyce jako ševcovská směla a bylo ji třeba odloupnout. Při tom padaly krůpěje potu přes oči a tváře, a když si tak někdo potom svou upracovanou rukou přešel čelo nebo bradu, můžete si myslet, jak vypadal... Lidé v černavách (černozemí) seděli na poli zahalení v pytlovině a okrajovali řípu obalenou jílem... Někdy v poli nebo rozježděných cestách uvázli a museli si vypomáhat, třáslí se zimou stejně jako jejich kravičky nebo koně.“ (7)

Přibližnou představu o tom, jak vzrůstala produkce cukrové řepy do konce 19. století si můžeme udělat (byť nepřímou) na základě množství řepy zpracované v cukrovaroch: do roku 1848 se v pěstování cukrovky spíše „paběrkovalo“, v dalších desetiletích došlo až k trojnásobnému navýšení, zejména od počátku 70. let; těsně před první světovou válkou bylo dosaženo vůbec největší sklizně v českých zemích od začátku jejího pěstování. Tento vrchol již signalizovala léta na přelomu 19. a 20. století. Pěstování cukrovky přestalo být monopolem šlechtického velkostatku, rozšiřovalo se zejména u středních a velkých sedláků. (8)

Řepářství a cukrovarnictví

Tato změna se však neobešla bez současně vznikajících problémů. Přirozeně s rozšiřujícím se řepářstvím souviselo rozvíjející se cukrovarnictví; byly to „spojité nádoby, dvě stránky téže mince“, přičemž jedna bez druhé nemohla existovat. Po celou dobu bylo pro ně charakteristické těsné organizační a výrobní sepětí a vzájemné ovlivňování, a to v dobrém i špatném slova smyslu. Přitom obě strany by měly vystupovat vždy ruku v ruce jako harmonický celek, což se však při prodeji a nákupu cukrovky zdaleka nepotvrzovalo. Od počátku mezi nimi spíše převažovaly napjaté vztahy; tím, kdo diktoval a určoval ceny cukrovky byli cukrovarníci. (9, 10)

Přetrvávající problémy mezi oběma stranami se výrazněji zhoršovaly od cukerní krize v letech 1884–1888; jednalo se o krizi z nadvýroby vyvolanou prudkým nárůstem výroby třtinového cukru a současně stejným rychlým rozvojem řepného cukrovarnictví v Evropě. V té době produkovaly české země kolem 20 % celosvětové produkce řepného cukru a jeho export představoval zhruba 10 % celkého vývozu z Rakousko-Uherska. Za této cukerní krize řepářství ztrácelo punc autonomního zemědělského podnikání a stávalo se fakticky stále více součástí cukerní výroby. Řepaři začali vystupovat proti pokusům cukrovarníků snižovat cenu za dodávanou řepu.

Mezi jednotlivými cukrovary se prosazovalo vytváření monopolních sdružení v podobě cukrovarnických kartelů, které představovaly nejnižší vývojový stupeň monopolních sdružení. Vznikaly a prosazovaly se postupně, někdy s platností na rok, jindy na tři a více (i na deset let); byly uzavírány na různých teritoriálních úrovních: místní, regionální, oblastní i celostátní. Z hlediska obsahu se jednalo o kartely cenové, nákupní, rajonové, kontingentační aj. Všechny však byly uzavírány jako reakce cukrovarníků na boj s pěstiteli cukrovky. Prvním takovým organizačním centrem cukrovarníků v našich zemích se stal Spolek pro průmysl cukrovarnický v Čechách se sídlem v Praze. Vedle něj vznikly již v 70. letech 19. století tzv. nákupní (cenové) kartely, jejichž členové se dohodli za jednotných a závazných cenách cukrovky pro její pěstitele; takový kartel známe již z roku 1872 v Pardubicích pro 16 východočeských cukrovarů, nebo o tři roky později (1875) kartel založený v obci Zvoleněves na Kladensku. V těchto letech se objevily také první tzv. rajonové kartely, jejichž podstatou bylo rozdělení řepářských oblastí na rajony, z nichž museli rolníci prodávat svou sklizeň určenému cukrovaru. Pod hrozbou peněžitých pokut nemohly cukrovary nakupovat cukrovku v jiném rajonu. Podobně rolníci neměli možnost zvolit si „svůj“ cukrovar. Tak byla při nákupu řepy potlačena jakákoliv konkurence. (11, 12)

Součástí tohoto rajonování bylo finanční zálohování řepařů. Ještě před zasetím cukrovky uzavíraly cukrovary s rolníky dohodu o nákupu a současně jim nabízely peněžní zálohu na nákup osiva a dalších zemědělských potřeb. Rolníci se naopak zavazovali k plnění požadavků cukrovarníků na dodržování agrotechnických lhůt při pěstování řepy, na odprodej řepy apod. Z zlepšení vzájemných vztahů mezi řepaři a cukrovarníky měly přispět postupně upravované tzv. agenciální dohody, které by představovaly výsledek každoročních přímých jednání mezi nimi o rozsahu osevu cukrovky a výši cen za ni. Kompletní organizace agencí byla dobudována na přelomu 19. a 20. století. Každá agencie zahrnovala skupinu cukrovarů určitého řepářského obvodu, což byla oblast, v níž byl cukrovar oprávněn nakupovat cukrovku, a naopak umožňovala řepařům svobodně se rozhodnout, do kterého cukrovaru chtějí dodávat řepu. Agencie se sdružovaly do dvou organizací: cukrovary majitelů z řad šlechtických, velkostakářských a podnikatelských kruhů byly „zastřešeny“ Svazem českých cukrovarnických agencí, rolnické akciové cukrovary se spojily ve Svaz zemědělských cukrovarů. (13)

Zdálo by se, že rozpory mezi cukrovarníky a řepaři budou překonány. Skutečnost však byla jiná: finanční potíže vyvolané opakujícími se cukerními krizemi se cukrovarníci snažili řešit snižováním nákupních cen cukrovky, tedy na úkor řepařů, nad nimiž neustále visela hrozba, že pokud se jim nepodaří dodat smluvené množství cukrovky, budou penalizováni, a na druhé straně, dodají-li větší než smluvené množství, cukrovary je nemusí vykoupit za smluvní, ale jen za nižší cenu. Vedle toho rolníci žili ve stále nejistotě, jaká bude výše nejruznějších srážek při dodávce cukrovky (za hlínu, za špatně odkrojený chrást, za menší cukernatost apod.), když toto vše záviselo na libovůli úředníků cukrovaru a především na obsluze váhy. Řepaři požadovali, aby výše platby za cukrovku byla určována její cukernatostí a cenou cukru na trhu; s tím však cukrovarníci nesouhlasili.

A tak mezi rolníky-řepaři sílilo přesvědčení, že „konečný prostředek k udržení slušné ceny cukrovky jest, aby pěstitelé cukrovky též kartel uzavřeli, že cukrovku za cenu cukrovarem stanovenou neprodají“ (14). Právě zakládání vlastních řepářských

„odborových sdružení“ se mělo stát protiváhou kartelů cukrovarů. Toto sousloví bylo v dobové literatuře i v běžné praxi používáno jako synonymum k označení řepářských organizací, resp. řepářských sdružení profesního zaměření; nešlo však o odborovou organizaci v tom klasickém smyslu, jak ji známe například v dělnickém hnutí.

Cesta k Jednotě řepářů

První „odborová sdružení“ řepářů byla tedy od počátku 90. let 19. století zakládána pod heslem: Proti kartelu cukrovarnickému kartel rolnický. Konaly se první schůze pěstitelů řepy, jako například 30. listopadu 1891 v Hradci Králové nebo zhruba o rok později (12. prosince 1892) na okrese Nové Benátky v Čechách, na stránkách denního tisku se objevily rezoluce ze shromáždění řepářů, jako z olomouckého setkání moravského rolnictva 23. února 1896, kde se požadovalo zrušení cukrovarnického kartelu a upravení vztahu mezi cukrovarny a řepaři tak, aby se obě skupiny podílely stejnou měrou na ztrátě i zisku.

V podmínkách regionů však neměly tyto hlasy dostatečnou autoritu a sílu k prosazení svých požadavků, takže reakce cukrovarníků na tyto aktivity byly spíše úsměvné a pohodové, než výstražné, protože cukrovarníci byli přesvědčeni o tom, že rolníky „nouze o peníze dožene pěkně jednoho po druhém dojití do cukrovaru a tam smlouvu na dodání cukrovky uzavřít“ (15). Výsledky jednotlivých akcí přesvědčovali řepaře o potřebě silného a akceschopného centrálního vedení. Tuto roli na sebe převzalo (po neúspěšném jednání s vedením staročechů) *Sdružení českých zemědělců*, které vzniklo 27. prosince 1896 v Praze rámci mladočeské strany (Národní strany svobodomyšlné) v Čechách. Do vedení byl zvolen S. Kubr (jako předseda) a dva místopředsedové – J. Jaroš a A. Švehla st.; k prosazování požadavků řepářů používalo Sdružení jednak svého tiskového orgánu *Obrana zemědělců*, a jednak protestních shromáždění rolníků. Postupně však rolníci nenacházeli podporu ani u mladočechů, což bylo konstatováno na shromáždění zástupců českých řepářů z 300 obcí 19. ledna 1898 v Praze. Ve vedení mladočeské strany se projevovala netečnost a nezáměr k problémům venkova a k těžkostem rolnictva.

Sílící řepářské hnutí na sklonku 19. a na počátku 20. století se stalo součástí narůstajícího procesu politické emancipace českého rolnictva v Čechách. Sdružení českých zemědělců v průběhu roku 1899 přerušilo vazby na mladočechy a rozhodlo se postupovat samostatně. V těchto měsících se začalo prosazovat hnutí vedoucí k založení vlastní samostatné politické strany. Na valné hromadě Sdružení 6. ledna 1899 byla v Praze S. Kubrem a K. Práškem založena *Česká strana agrární* jako organizace selských vrstev, středních a velkých sedláků v Čechách. Její vznik představoval vyvrcholení politických a ideově emancipačních snah rolnictva.

Na Moravě (a ve Slezsku) byla situace poněkud odlišná. K založení agrární strany zde došlo o něco později než v Čechách. Cesta vedla přes stavovskou rolnickou organizaci s názvem *Českomoravský spolek selský pro Moravu* (1883–1890), s vlivem staročeské strany, k *Ústřední rolnické jednotě pro Moravu* (1890) a následně (1892) k *Selské jednotě pro Moravu a Slezsko*; obě dvě Jednoty se politicky přimkly k mladočeský orientované Neodvislé straně lidu na Moravě. Po příkladu v Čechách se i zde od počátku roku 1904 začalo mezi vůdci moravského rolnictva prosazovat přesvědčení o nutnosti vytvořit samostatnou politickou stranu;

Obr. 1. V roce 1919 začala vydávat Čs. jednota řepářů svůj list

netrvalo dlouho a 27. prosince 1904 došlo v Olomouci k ustavujícímu sjezdu *Moravskoslezské agrární strany* (16). Odtud byl jen krůček k 16. květnu 1905, kdy došlo v Praze k ustavení jednotné *Československé strany agrární* s působností pro Čechy, Moravu a Slezsko.

Po založení České agrární strany sílilo v Čechách volání řepářů po založení centrální řepářské organizace, k němuž nakonec došlo 8. května 1902, kdy se uskutečnila na pražském Žofíně ustavující valná hromada *Ústřední jednoty řepářů pro Království české* (17). Také na Moravě se postupně (byť se zpožděním) prosazovalo organizování řepářského hnutí. Počínaje rokem 1903 zde působila *Zemská družina řepářská pro Markrabství moravské*, početně však slabá a neprůbojná. Teprve v roce 1911 (po manifestacích řepářů v Prostějově, Kroměříži, Zdouňkách, Kyjově a Uherském Hradišti) začali zdejší rolníci po vzoru v Čechách zakládat první místní organizace řepářů na Moravě; toto úsilí bylo završeno o deset později než v řepářských okresech v Čechách – v lednu 1912 (na Tří krále) v Brně založením silné řepářské instituce – *Ústřední jednoty řepářů pro Markrabství moravské*.

Ustavením agrární strany se výrazně zdramatizoval boj řepářů proti kartelu cukrovarníků, který se protáhl na mnoho let. V roce 1905 stanul v čele Ústřední jednoty řepářů pro Království české agrárník A. Švehla ml., statkář z Hostivaře, který zahájil ostrou kampaň za zrušení diktátu cukrovarů nad řepaři; předsedou Jednoty byl až do roku 1923. Na venkově docházelo k manifestacím, byly svolávány sjezdy, protestní schůze a došlo dokonce i k omezené stávkě řepářů (1909). Byl to právě Švehla,

kteřý tvrdými slovy odsuzoval likvidační dopad kartelové a rajonové politiky cukrovarníků. Ústřední jednota řepařů převzala za pěstitele řepy veškerá jednání s cukrovarníky. Do obecného povědomí venkova se vžilo přesvědčení, že „žádná ze zemědělských organizací nesetkala se u venkovského lidu s takovým porozuměním a zájmem jako odborová organizace řepařů“ (18). Výsledky, kterých řepaři dosahovali v boji proti kartelu, způsobily, že zájem o členství v Jednotě mezi řepaři vzrůstal.

Závěr

Antonín Švehla později shrnul dvě základní zásady činnosti Jednoty v prvním období své existence do těchto slov: „Prvním naším úkolem bylo řepaře umravniti tak, aby odolával všem hrozbám i slibům cukrovarníků. V druhé řadě musili jsme jej, mravně již povzneseného, spojit v silnou organizaci. Té pak přísluší úkol nejvýznamnější: cukrovarnický průmysl, jako čistě zemědělský, převést do vlivu svých živitelů, dodavatelů cukrovky“ (17). Takto vytyčený druhý úkol se stal hlavním požadavkem Jednoty pro další léta. Rolníci začali usilovat buď o vybudování „svých“ cukrovarů nebo o tzv. porolnění dosavadních šlechtických a kapitalistických závodů; porolnění, ať bylo prováděno v kterékoliv době, bylo vždy úkolem složitým, vyžadujícím především velký kapitál.

Desítky let trvajících „handrkování“ mezi řepaři a cukrovarníky nemohly mít absolutního vítěze. Vše nakonec vyústilo v kompromis přijatelný pro obě strany. Jednota řepařů nakonec po letech dosáhla toho, že cukrovarníci začali pohlížet na pěstitele cukrovky jako na více méně rovnocenné partnery zemědělského podnikání. A protože ve vedení řepařských jednot na všech úrovních byli převážně agrárníci, rolníkům bylo jasné, komu mají být vděční. Právě prostřednictvím Jednot začala agrární strana pronikat na český venkov a vytvářet zde základy své ekonomické a zvláště politické moci.

Souhrn

V roce 2012 uplynulo 110 let od založení Ústřední jednoty řepařů pro Království české, což představovalo významný mezník na cestě k prosazování profesních zájmů rolníků-pěstitelů cukrové řepy proti přístupům majitelů cukrovarů při prodeji cukrové řepy. Po stručném představení situace související s vytvářením řepařských výrobních oblastí na území českých zemí v průběhu druhé poloviny 19. století a ohlednutí se za tehdejší primitivní technikou související s pěstováním cukrovky, je pozornost obrácena k problematice vztahu mezi řepařstvím a cukrovarnictvím, k těmto dvěma „spojitým nádobám“. Od počátku však mezi nimi spíše převažovaly napjaté vztahy. Cukrovarníci si začali vytvářet kartelová sdružení, jimiž se snažili ovládat „trh“ s cukrovkou. Naopak jako obranné uskupení si silící řepařské hnutí založilo Ústřední jednotu, která zcela fungovala v „režii“ agrární strany; pomocí ní se agrárikům dařilo prosadit se ekonomicky i politicky na českém venkově.

Klíčová slova: cukrová řepa, pěstování cukrovky, cukrovary, kartel, Jednota řepařů, agrární strana.

Literatura

1. STEHLÍK, V.; HAVRÁNEK, A.; BENC, S.: *Řepařství*. Praha, 1956, s. 109 an.
2. VILKOVSKÝ, V.: *Dějiny zemědělského průmyslu v Československu: od nejstarších dob až do vypuknutí světové krise hospodářské*. Praha, 1936.
3. JANOTA, R.: *O řepných půdách v Čechách*. Praha, 1923.

4. ČAPKA, F.; SLEZÁK, L.: *Cukrovarnictví do roku 1938 a agrární strana (se zřetelem na Moravu a Slezsko)*. Brno, 2011, s. 11–19, ISBN 978-80-210-5717-3.
5. LACINA, V.: Řepařská oblast v českém zemědělství 1920 až 1930. *Československý časopis historický*, 20, 1972, s. 10–38.
6. SPÁČIL, J.: *Lásky a rebelie*. Brno, 1961, s. 318–319.
7. STEHLÍK, V.; HAVRÁNEK, A.; BENC, S.: *Řepařství*. Praha, 1956, s. 16.
8. PUCHERNA, J.: Historický přehled vývoje cukrovarnictví v českých zemích. In *150 let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*. Praha, 1981, s. 17.
9. KRÍŽEK, J.: Krise cukrovarnictví v českých zemích v osmdesátých letech minulého století a její význam pro vzrůst rolnického hnutí. *Československý časopis historický*, 4, 1956, s. 270–298; 5, 1957, s. 473–506; 6, 1958, s. 46–59.
10. DUDEK, F.: *Monopolizace cukrovarnictví v českých zemích do roku 1938*. Praha: Academia, 1985, 228 s.
11. DOSTÁL, V.: *Antonín Švehla: profil československého státníka*. Praha, 1990. 221 s., s. 27–30, ISBN 80-209-0128-0.
12. ŠVEHLA, A.: *Řepařský boj*. Praha, 1938, s. 19–20.
13. VILKOVSKÝ, V.: *Dějiny zemědělského průmyslu v Československu: od nejstarších dob až do vypuknutí světové krise hospodářské*. Praha, 1936, s. 344–345.
14. *Hospodářský list*, 20. 10. 1881, s. 1.
15. NOŽIČKA, J.: Z dějin řepařského hnutí: první obrana rolnictva proti cukrovarnickému kartelu. *Věstník Ústřední jednoty řepařů*, 20, 1939 (12), s. 216–219.
16. POSPĚCH, P.: Založení agrární strany na Moravě. *Časopis Matice moravské*, 100, 1981, s. 255–271.
17. DELIN, E.: 40 let práce Ústřední jednoty řepařů československých. *Věstník Ústřední jednoty řepařů československých*, 19, 1938 (5), s. 200–201.
18. STEHLÍK, J.: Řepařské odborářství: příspěvek k jeho myšlenkovému motivování. *Věstník československé jednoty řepařů*, 3, 1922 (21–22), s. 298.

Čapka F.: 110 Years of Organized Sugar Beet Farming Movement in the Czech Lands

In 2012, 110 years have passed since the establishment of the Central Unity of Sugar Beet Farmers for the Czech Kingdom, which represented a significant turning point on the way to enforcement of the professional interests of the farmers – sugar beet growers against the approaches of the owners of sugar beet factories when selling the sugar beet. After a brief presentation of the situation related to the formation of sugar beet production areas in the Czech lands during the second half of the 19th century and looking back at the then primitive technique related to growing sugar beet, the attention is turned to the issue of the relationship between sugar beet growing and sugar industry as “connected vessels”. From the beginning, however, strained relations prevailed among them. The owners of sugar factories began to create cartel associations through which they tried to dominate the “market” with sugar beet. On the contrary, the sugar beet growing movement established Central Unity as a defensive group, which operated completely in the “direction” of the Agrarian Party; with its help the Agrarians managed to assert themselves economically and politically in the Czech rural areas.

Key words: sugar beet, sugar beet growing, sugar factories, cartel, the Central Unity of Sugar Beet Farmers, the Agrarian Party.

Kontaktní adresa – Contact address:

doc. PhDr. František Čapka, CSc., Katedra historie Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, Poříčí 9, 603 00 Brno, Česká republika, e-mail: capka@ped.muni.cz